

Als pabo 3-student ontwikkelde Gerieta van Moorselaar een miniatuur over kleur. Voor *Artificium* schreef ze een onderwijsverhaal over de uitvoering. Beleef het bijzondere van kleuren in deze gekleurde bijdrage. 'Het gewone van kleuren in bijzonder geworden!'

Sprekende KLEUREN

Miniatuur over de zeggingskracht van kleuren

Stel dat er geen kleuren waren ... Een onwerkelijk idee, een denkbeeld dat voor ons niet leeft. Want kleur zien we toch elke dag? Maar, ooit eens verondersteld te leven in een wereld zonder kleur? Niet stil te kunnen staan bij een helderblauwe, wolkenloze lucht? Het kleurengamma van de regenboog, de sombere grijze lucht op een regenachtige dag of de combinatie van kledingstukken? Als pabo 3-student ontwikkelde ik een miniatuur over kleur. Ik neem u mee naar een middag in groep 7 van de Willem Farelsschool te Hoevelaken.

Overture: een wereld zonder kleur

Kleuren in het donker

Veertien kinderen zitten in een kring, in een vrijwel verduisterd speellokaal. Alleen achter rijen opgestapelde tafels en stoelen kiert nog licht naar binnen. 'We gaan even wennen hier, in het bijna donker,' doorbreek ik de stilte. Omdat er bij nader inzien toch nog aardig wat licht tussen de stoelen en tafels doorschijnt, vraag ik de kinderen hun beide handen op hun dichte ogen te leggen. 'Wat zie je nu?'; leg ik hen voor. 'Donker,' antwoordt Nicolien. 'Niks, het is zwart, net zoals wanneer je je handen voor je ogen doet.' 'Of 's nachts,' vult Leendert aan. 'Hoe komt dat?'; vraag ik verder. 'Je ziet geen kleuren. Het licht is weg,' wordt er geantwoord.

Na een ruk aan de koorden van de luxaflex valt er meer licht naar binnen. Ik vraag verder: 'Wat zie je nu?' De

kinderen reageren op elkaar: 'Je ziet alleen donkere kleuren'; 'Je ziet geen verschil tussen verschillende donkere kleuren en verschillende lichte kleuren'; 'Lichtere kleuren zie je eerder dan donkere.' 'Hoeveel kleuren zie je?' Na deze vraag kijken de kinderen eens goed om zich heen. Nicolien antwoordt: 'Geen kleuren eigenlijk.' 'Nee, net zoals vroeger, toen er alleen nog zwart-wit foto's waren,' zegt iemand anders. 'Dus nu zijn er geen kleuren?'; leg ik in het midden. Nicolien: 'Jawel, maar je ziet ze niet goed.' 'Welke kleuren zie je wel dan?'; wil ik weten. Marlene: 'Nou, ik zie het vest van Judith veel beter dan dat van Bertin.' En verder? De reacties worden steeds gedetailleerder: 'Gewoon, de lichte kleuren zie je beter dan donkere, maar je ziet niet welke kleur het is.' Hoe meer licht het lokaal binnenvalt, hoe meer kleuren de leerlingen ontdekken in hun omgeving. 'Hé Nicolien, heb je een roze vest, ik dacht dat het oranje was.' 'Dat komt door het licht,' reageert Nicolien op haar klasgenoot. 'Hoe komt het dat we steeds meer kleur gaan zien?'; vraag ik. 'Je oog vangt meer licht op denk ik,' zegt Matthias. Anderen haken aan: 'Door je pupil, zo heet dat toch?'; 'Ja, die wordt steeds groter.'

Licht hoort bij het leven

Intussen is de knop van het lamplicht weer ingedrukt. 'Wat vind je fijner: donker, schemer of licht?'; vraag ik. Wieteke, nog knipperend met haar ogen tegen het plotselinge licht, antwoordt: 's Nachts moet het donker zijn, anders kan ik niet slapen. Maar het moet

niet de hele dag donker zijn. Ik wil niet de hele dag slapen.' Volgens Marlene heb je licht nodig om te leven. Marjolein is ervan overtuigd dat anders je haar niet groeit. 'Ik vind de schemer het leukst,' geeft Judith aan. 'Het is gezellig in de kamer, als je de lampen aandoet als het buiten nog niet helemaal donker is. Dan heb je twee keer licht.' Bertin gaat daarentegen voor licht: 'Dat vind ik veel vrolijker!' Leendert kiest voor alle drie: 'Dat hoort toch gewoon zo.' 'Ja,' reageert Marlene, 'dat hoort bij het leven.'

De vraag waarom licht en kleur belangrijk zijn, is inmiddels al voor een groot deel beantwoord en beleefd door de kinderen. Tijd voor de grote vraag: 'Hoe zou het zijn als er geen kleuren zouden bestaan?' Het is even stil, maar al snel komen er reacties: 'Dan maakt het niet uit wat voor kleur kleren je bij elkaar aantrekt'; 'Niemand lacht je dan daarom uit'; 'Alles is dan zwart, dat is wel heel donker.' Daniël heeft wat langer nagedacht en reageert nu ook: 'Ik denk dat je dan niet zou kunnen leven.' Hiermee wordt een nieuw probleem ingebracht. Leendert is het hier niet mee eens: 'Als je blind bent, zie je nooit kleuren. En een blinde leeft ook! Een blinde ziet wel licht, maar geen kleuren. Oh nee, die ziet alles zwart. Dat is ook erg eigenlijk.'

De kinderen laten hun gedachten nog even hardop gaan over verschillende gevolgen van het al dan niet zien van kleuren. Ze hebben er merkbaar moeite mee zich een voorstelling te maken van een wereld zonder kleuren. Er wordt bijvoorbeeld gezegd dat je dan een auto niet meer van een boom kunt onderscheiden en er worden ook gevaarlijke verkeerssituaties geschetst. Aline geeft samenvattend aan: 'Eigenlijk is het erg gevaarlijk wanneer je niets ziet.'

Act 1: Kleuren zijn (on-)belangrijk

Kleuren in beeld

Na de middagpauze zijn de kinderen snel weer terug in het speellokaal. Op het bord hangen vier foto's van situaties waarin kleur een belangrijke rol speelt. Bij elke foto vraag ik de kinderen wat hun opvalt en hoe ze zich zouden voelen als ze de fotograaf waren.

1. Zonsondergang

De eerste foto is er een van een zonsondergang. 'Ik zou me warm voelen, het zijn fijne kleuren,' reageert Wieteke. Aline zegt: 'Gezellig, vrolijk.' 'Een lieflijke foto ...,' klinkt de stem van Daniël. Terwijl hij dit zegt, krijgt hij er een kleur van. Er wordt even gelachen. 'Wat hadden we ook al weer afgesproken aan het begin?', herinner ik even aan de afspraken die we over het

voeren van een gesprek hebben gemaakt. 'Daniël, ik vind jouw antwoord zo raar nog niet. Kun je vertellen waarom je dit vindt?' Een ander antwoordt al: 'Nou ja, gewoon voor verliefde mensen. Die lopen daar dan

ook.' Enkele kinderen lachen nog, maar het merendeel geeft toe dat dat zo is. Marlene reageert nog: 'Ik denk aan de vakantie, aan ons balkon. Dan konden we de haven zien, en de zon die onderging.'

2. Schoolplein

Er is ook een foto van een schoolplein bij. 'Wat valt je op?', is de vraag die ik daarbij stel. Kenmerkende woorden zijn volgens de kinderen: 'grijs', 'saai' en 'veel

stenen'. Ook valt de rode deur op. Judith vindt het een 'harde foto'. Hoe de kinderen zich daar zouden voelen? Er worden woorden aangedragen die verschillende gevoelens weerspiegelen, zoals 'alleen', 'eenzaam' en 'verdrietig'.

3. Zee

Bij een foto van de zee probeert Hendri zijn gevoelens

en gedachten zo duidelijk en compleet mogelijk onder woorden te brengen: 'Het lijkt alsof er achter het water

waar de beeldend-esthetische mogelijkheden van het landschap centraal hebben gestaan, vervolgt ze:

'En God zeide: Daar zij licht! En daar werd licht. En God zag het licht, dat het goed was; en God maakte scheiding tussen het licht en tussen de duisternis (Genesis 1: 3-4)'

een vuur brandt. Als je anders kijkt, lijkt het net ondiep water en de lucht is dan ook zee, snappen jullie?'

4. Herfst

'Ik vind het een hele aparte foto. De lente en herfst naast elkaar,' opent Wieteke het gesprek over een foto met herfstkleuren. 'Hoe zie je dat? Het is toch of

lente of herfst, nooit tegelijk?', is mijn vraag. Wieteke: 'Nou, door knalgroen naast oranje en bruin, je weet niet wat je denken moet.' Leendert heeft een totaal ander idee: 'Ik denk aan krokodillen in het water. Je ziet het water haast niet en toch is het er. Ik vind het een beetje griezelig.' Nicolien voelt zich vrij als ze naar deze foto kijkt: 'Dit komt door de kleuren, die zijn fris.' Judith denkt aan Oostenrijk: 'Daar had je oranje dennembomen tussen groene bergen.'

Welke foto spreekt je het meest aan? Op deze vraag mogen de kinderen weer om beurten antwoorden en ze mogen ook op elkaar reageren. De zonsondergang wordt het meest gekozen. De foto geeft een vrolijk gevoel. Hierbij zijn vooral de kleuren doorslaggevend. Ook de gefotografeerde zee spreekt de kinderen aan. Hier voelen ze zich lekker vrij. Ze vinden het ook een beetje stormachtig. Als ik vraag waarom de foto van het schoolplein hun niet aanspreekt, wordt gezegd dat het een harde foto is. Hij doet denken aan ruzie hebben. Wieteke vindt alle drie de andere foto's mooi. Ze licht toe: 'Omdat het vrije natuur is.' Terugdenkend aan de les kunstbeschuwing van de vorige dag,

'Ze zijn zoals het echt is, zoals het in de schepping is. Omdat God het gemaakt heeft, vind ik het allemaal mooi.' Wat bijzonder om dit zo terug te horen!

De oorsprong van kleuren

Waar komen de kleuren vandaan? Het lijkt wel of de kinderen zich dit voor het eerst realiseren: 'Van de Heere'; 'Van de schepping'; 'Hé ja, dus eigenlijk zijn er geen lelijke en mooie kleuren. Tenminste ...'; 'Nee, want God zei dat het goed was. Dus de kleuren zijn ook goed.' Dit is een mooie gedachte, die meteen een goede samenvatting vormt om naar de verwerking over te kunnen gaan. De kinderen gaan nu zelf aan de slag met kleuren, gevoelens en wat ze tot nu toe geleerd hebben.

Herinneringen in kleur

Individueel bedenken de kinderen een situatie die heel positieve of juist best negatieve herinneringen oproept. De volgende stap is het bedenken van kleuren die bij die situatie passen. Een greep uit de ideeën en de daarbij bedachte kleuren:

- *Marjolein: 'Ik denk aan de begrafenis van mijn opa. En dan aan de kleuren zwart, grijs en groen. Want het regende en het was een hele sombere dag.'*
- *Leendert: 'Uhm, een zonsondergang. Die zag ik op vakantie en toen was het warm, dus warme kleuren. Rood, geel en misschien oranje en wit.'*
- *Hendri: 'Ik denk aan onze vakantie in Oostenrijk. Daar was heel mooi opeens een waterval tussen de bergen. Van helder blauw en wit water. Verder was er het groen van de bomen en het grijs van de rotsen en stenen.'*

- *Judith: 'In de zomervakantie ben ik naar Zwitserland geweest. Daar waren bergen met mooi groen: heel rustgevend. Dus ik denk aan de kleuren groen, blauw en wit.'*
- *Wieteke denkt aan het sterven van haar opa: 'Dat was wel verdrietig, maar toch ook niet. Want oma vertelde dat hij in de hemel is, dus het was ook eigenlijk ook heel blij. Ik denk daarom aan de hemel, met heel blijde kleuren: geel en goud en oranje.'*

Ik introduceer de opdracht: 'Deze situaties gaan jullie straks tekenen met de kleuren die je net genoemd en gekozen hebt.' De kinderen kleuren vlakken in de door hen gekozen kleuren. Wanneer ze dit gedaan hebben,

vraag: 'Wat doet het met je, wat voel je wanneer je hiernaar kijkt?' Als eerste reageert Judith: 'Ik voel twee dingen: de lucht is mooi, met warme kleuren, maar dat mannetje is niet echt mooi.' 'Ja, rood en blauw,' sluit Hendri met zijn antwoord aan, 'ik voel warm en koud.' Leendert vindt dat het lijkt alsof er iets gaat ontploffen. Matthias en Wieteke denken aan een vulkaanuitbarsting en vuur, hiermee de koppeling makend met de geschiedenisles van de vorige dag over opgravingen in een door lava bedolven Pompeji. 'Hoe zou de figuur in het schilderij zich voelen?', vraag ik vervolgens. 'Hij moet vluchten ofzo', suggereert Marlene, 'over een brug met daaronder een koud ravijn met water.' Aline probeert zich in te leven in de afgebeelde figuur wanneer ze antwoordt: 'Dat figuurtje wil hard schreeuwen. Hij doet zijn handen langs zijn gezicht.'

'Hoe de kinderen dit schilderij zouden noemen? Daniël kiest voor 'Het angstige landschap' en Wieteke antwoordt: 'Een modern landschap. De schilder wil het niet echt zoals het is, maar anders.'

Golven en een lucht die schreeuwen

Ik vertel de echte titel: 'De schreeuw'. Uit het gelach van de kinderen maak ik op dat ze dit maar een

'... want, schreeuwende kleuren bestaan!'

kunnen ze daaruit verschillende onderdelen van de net bedachte situaties knippen en deze op een ander vel plakken. Er komen veel reacties op de opmerking dat ze de situaties echt moeten namaken. Wieteke heeft bijvoorbeeld deze vraag: 'Ik kan toch niet de hemel maken? Want in de Bijbel staat dat hoe mooi je het ook bedenkt, dat het nog mooier zal zijn. En ik weet dus ook niet hoe dat er uitziet.' Samen bespreken we oplossingen voor dit probleem. 'Je kunt de lucht maken', draagt Marlene aan. 'En in welke kleuren dan?', vraag ik Wieteke. 'Zonnig en vrolijk', is het antwoord. Ook Marjolein vindt het lastig: 'Hoe maak ik een begrafenis? De mensen hadden ook allemaal paraplu's. Ik stel voor dat de kinderen eerst aan de slag gaan met het kleuren van vlakken in de gekozen kleuren en zeg erbij: 'Dan loop ik ondertussen langs om jullie vragen te beantwoorden.'

Finale: Kleur bekennen

Een angstig landschap

De kinderen zitten weer in de kring. Hun ogen zijn op het bord gericht. Daar hangt een kleurrijk schilderij.¹ We laten het beeld op ons inwerken. Dan stel ik een

merkwaardige naam vinden voor een schilderij. 'Dus iets in dit schilderij heeft met een schreeuw te maken', stel ik vast. Verschillende reacties volgen. Duidelijk wordt dat het verband tussen de titel en het schilderij niet zomaar voor de hand ligt. Het is een angstig schilderij, maar wie schreeuwt er? 'Dat mannetje', oppert Bertin. 'Nee', verwerpt Marjolein deze suggestie, 'iemand anders, die niet op het schilderij staat.' Zo zijn de meningen van de kinderen verdeeld over het al dan niet zichtbaar zijn van de schreeuw in het schilderij. Tot Marlene aandraagt dat misschien de golven schreeuwen. Volgens een aantal kinderen is dit onmogelijk, maar Nicolien is het ermee eens: 'Want schreeuwende kleuren bestaan ...' 'Ja, het landschap is dan wat hij niet wil zien, want soms doe je je handen voor je ogen als je iets niet wilt zien,' vat Wieteke samen.

'Dus de figuur heeft zijn handen voor zijn ogen?', vraag ik. 'Nee, dat is niet zo', concluderen de kinderen. 'Dan schreeuwen de golven, en ook de lucht schreeuwt. Alles schreeuwt', bouwt Marlene verder op haar eerdere antwoord. 'Ja, want hij heeft zijn handen voor zijn oren ...'

Wat kleuren weer kunnen geven

Op het bord verschijnt een stuk tekst, afkomstig uit het dagboek van Edvard Munch. De kinderen luisteren geboeid als ik het voorlees. 'Straks vraag ik wat je uit dit dagboekstuk terugziet in het schilderij', merk ik op.

de kleur denkt, hoe je je zou voelen wanneer je in de situatie die de ander gemaakt heeft, zou lopen, geef ik als opdracht. Om hen op weg te helpen laat ik de kinderen een gedicht met de titel 'De zee, één blauwe weide' lezen. 'Wat voor plaatje krijg je hierbij

Dagboekstuk Munch

I was walking along a path with two friends
the sun was setting
I felt a breath of melancholy
Suddenly the sky turned blood-red
I stopped and leant against the railing,
deathly tired
looking out across flaming clouds that hung
like - blood and a sword over the
deep blue fjord and town
My friends walked on -
I stood there trembling with anxiety
And I felt a great, infinite scream pass
through nature.

Vertaalde versie:

Ik liep langs een weg met twee vrienden
de zon was aan het ondergaan
Ik voelde een adem van melancholie
plotseling kleurde hemel bloed-rood
Ik stopte en leunde tegen het hekwerk,
dodelijk vermoeid
uitkijkend over vlammeende wolken die
- als het bloed en een zwaard-
over de diep blauwe fjord en de stad hingen
Mijn vrienden liepen door,
ik stond daar bevend van angst
En ik voelde een grote, oneindige schreeuw
door de natuur gaan

Daniël ziet de bloedrode lucht terug. 'De problemen schreeuwen', geeft Judith, hardop denkend, antwoord. Matthias vult aan: 'De kleuren zijn dan de problemen.' 'Begrijpen jullie waarom ik dit dagboekstukje voorlees?', vraag ik. 'Ja, je ziet terug hoe hij zich toen voelde', antwoordt Judith. 'Ja, de problemen komen terug in de kleuren', begrijpt ook Aline. 'Wat kun je hiervan leren?', vraag ik door. Aline: 'Dat je kunt schrijven en schilderen als je problemen hebt.' Leendert vult aan dat je dan woorden kunt gebruiken, of kleuren.

Ter afsluiting van het miniatuur gaan de kinderen

in je hoofd?', vraag ik de kinderen. Nicolien ziet een grasveld met één bloem en een zee met een één witte golf. Leendert reageert: 'Een grasveld met één sprietje groen, zonder gras eigenlijk.' De kinderen begrijpen de opdracht en er volgen beschrijvingen van elfjes en landschappen, allemaal in kleurrijke taal.

Enkele weken later

Enige tijd na de uitvoering van de miniatuur blijkt dat deze echt indruk heeft gemaakt. De kinderen komen naar me toe met vragen: 'Juf, gaan we nog eens naar het speellokaal? Weer iets maken en in de kring zitten?' Ik denk er nog wel eens over na, over die kleuren! Of het kwam door de ongewone onderwijssituatie of door het onderwerp, de kinderen zijn het nog niet vergeten! Het gewone van 'kleuren' is toch bijzonder geworden!

Gerieta van Moorselaar is derdejaar student op de pabo van Driestar educatief.

Noot

¹ Voor het plaatsen van het schilderij in Artificium is toestemming nodig. Op korte termijn kon dit niet worden geregeld. We verwijzen daarom naar een afbeelding op internet. Zie het tweede schilderij op http://www.digischool.nl/ckv2/bevo/munch/edvard_munch.htm.

*De zee één blauwe weide
De zee één blauwe
weide,
Groenbleek maar zonder
gras,
En in dat eindloos wijde
Eén witte golf - of het
gebloemte was.*

aan de slag met het schrijven van gedichten bij werkstukken van klasgenoten. 'Schrijf hoe je over